

پولشویی و آثار آن بر اقتصاد ملی

صمد عزیزنژاد*

سعید توتونچی ملکی**

تاریخ دریافت ۸۷/۸/۲۲ | تاریخ پذیرش ۸۷/۱۰/۱۱

هدف اصلی این مقاله، ارزیابی آثار پولشویی بر اقتصاد ملی است. پولشویی یا تطهیر پول، فعالیتی است مجرمانه، در مقیاس بزرگ، گروهی، مستمر و درازمدت که می‌تواند از محدوده سیاسی یک کشور مفروض نیز فراتر رود. در این مقاله با مروری اجمالی بر روش‌های پولشویی، به بیان تأثیرات آن بر بخش‌های عمومی، واقعی، پولی و مالی پرداخته می‌شود. نتایج به‌دست آمده نشان‌دهنده آن است که فساد به‌عنوان پدیده‌ای فراگیر، موجب ایجاد درآمدهایی می‌شود که بایستی این درآمدها از چشم حاکمیت دور نگه داشته شوند و شبکه‌های فساد به انتقال میلیون‌ها و حتی میلیاردها دلار از وجوه حاصله از کشوری به کشور دیگر نیاز دارند. گفتنی است که پولشویی، به دلیل اهمیت فراوان فعالیت‌های مالی مرکز ثقل توجه‌ها قرار می‌گیرد و نگاه به نقش آن در جرم‌های سازمان‌یافته بیش از پیش مهم به‌نظر می‌رسد. براساس مطالعات انجام گرفته هم‌اکنون ایران جزء کشورهایی است که در امر پولشویی جدایت کمتری دارد و ایالات متحده با سهم ۱۸/۵ درصد، رتبه اول جهانی را در زمینه پولشویی داراست. نتایج منفی پولشویی را به‌وضوح می‌توان بر بخش‌های واقعی، عمومی، پولی و ... مشاهده کرد، به‌طوری‌که موجب کاهش اشتغال و تولید، انتفاع پول‌شویان، افزایش تصنعی قیمت‌ها در بخش غیرواقعی اقتصاد، کاهش رشد و رفاه اقتصادی و برهم زدن ثبات و امنیت اقتصادی می‌شود.

کلید واژه‌ها: پولشویی؛ اقتصاد ملی؛ تطهیر پول؛ جرم و فساد

* پژوهشگر گروه بازارهای مالی دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی؛

E-mail: aziznejad.samad@gmail.com

** پژوهشگر گروه بخش عمومی دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی؛

E-mail: totonchi59@gmail.com

مقدمه

فرایندی که در آن، پول غیرقانونی یا کثیف که حاصل فعالیت‌های مجرمانه مانند قاچاق مواد مخدر، قاچاق اسلحه و کالا، قاچاق انسان، رشوه، اخاذی، کلاهبرداری و ... است، در چرخه‌ای از فعالیت‌ها و معاملات، با گذر از مراحل، شسته و به پول قانونی و تمیز تبدیل می‌شود، پول شویی نام دارد. در این فرایند از ابزارهای مالی، حسابداری و حقوقی به‌عنوان وسیله‌ای برای تغییر منشأ، ماهیت، شکل و مالکیت مال غیرقانونی استفاده می‌شود. به عبارت دیگر پول شویی حلقه اتصال اقتصاد قانونی و رسمی با اقتصاد غیرقانونی و غیررسمی است. (تدبیر، ۱۳۸۴، ص ۱۱-۱۰)

مفهوم و آثار تخریبی پول شویی، هنوز آن گونه که باید در ممالک پیشرفته - که ادعای مبارزه را با این پدیده نوپا دارند - شناخته نشده است (میرزاوند، ۱۳۸۲، ص ۱۲). پدیده پول شویی آثار زیان‌بار اقتصادی و اجتماعی متفاوتی در جوامع مختلف برجای می‌گذارد که از آن جمله می‌توان به ایجاد اختلال در بازارها و تخصیص منابع، بی‌اعتماد شدن مردم به نظام مالی، ایجاد تغییرات جبری و ناخواسته در تقاضای پول و در نتیجه تغییر شدید در نرخ بهره، انتقال پیش‌بینی نشده سرمایه بین کشورها، ایجاد بی‌ثباتی اقتصادی و کاهش اثربخشی سیاست‌های دولت اشاره کرد (خسروی، ۱۳۸۴، ص ۹). پول شویی اولین بار به‌عنوان یک جرم در دهه ۱۹۸۰ به‌ویژه در مورد عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان مورد توجه کشورهای غربی قرار گرفت. این امر به دلیل آگاهی کشورهای مزبور از سودهای کلان حاصل از این فعالیت مجرمانه و نگرانی آنها درباره گسترش مصرف مواد مخدر در جوامع غربی بود که انگیزه مبارزه با فروشندگان مواد مخدر را برای دولت‌ها با تدوین قوانینی که آنها را از عواید غیرقانونی محروم کند، به‌وجود آورد. از این رو سیاست‌گذاران اقتصاد کلان، تصمیم گرفته‌اند تا در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی خود، برای مواجهه با این پدیده سیاست‌های جامعی تدوین کنند (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۲، ص ۸).

با توجه به ابعاد پیچیده و آثار منفی پدیده پول‌شویی در اقتصادهای ملی، بیشتر کشورهای توسعه‌یافته، تدابیری را در قالب تدوین قوانین مناسب و سازوکارهای نظارتی در سیستم‌های اقتصادی، اداری و مالی برای جلوگیری از نفوذ و گسترش این پدیده در اقتصاد خود ترسیم کرده‌اند (Henley, 2001, p. 15). این امر موجب ناامنی محیط اقتصادی این کشورها برای فعالان این گونه فعالیت‌ها شده است و گروه‌ها و افراد فعال در این پدیده، برای حفظ فعالیت خود مجبورند اهداف مدنظر را در کشورهایی دنبال کنند که این گونه محدودیت‌ها و قوانین نظارتی در آنها تعبیه نشده است. بی‌تردید این امر مشکلات فراوانی را برای این کشورها ایجاد خواهد کرد و اولین گام در مقابله با این مشکل، شناخت آثار آن و تدوین قوانین و مقررات و اتخاذ تدابیر و شیوه‌های مناسب برای مقابله با این پدیده است (Kenawy, 2006, p. 1256).

ریشه‌های تاریخی و شناخته شده پدیده پول‌شویی را می‌توان تا دهه‌های چهل قرن بیستم نیز دنبال کرد. در واقع آغاز پول‌شویی به دوران اوج فعالیت‌های گانگستری^۱ در آمریکا منتسب است که مشخص‌ترین شبکه آن به وسیله فردی به نام آل کاپون^۲ رهبری می‌شد. اما عده‌ای آغاز بحث پول‌شویی را به پدیده واترگیت^۳ در سال ۱۹۷۳ نسبت می‌دهند. این گروه معتقدند که بعد از افشای جریان تاریخی واترگیت، واژه پول‌شویی به ادبیات اقتصادی راه یافت و پس از گذشت چند سال و شناخت بیشتر مصادیق آن، قانون پول‌شویی به تصویب کنگره آمریکا رسید و مبارزه با آن به‌عنوان مفهومی جدید به سایر کشورها تسری پیدا کرد (خسروی، ۱۳۸۴، ص ۱۱).

۱ مفهوم پول‌شویی

مفهوم پول‌شویی عبارت است از: هر نوع عمل یا اقدام به‌عمل برای مخفی کردن یا تغییر

1. Gangster
2. Al capon
3. Watergate

ظاهر هویت عواید نامشروع یا غیرقانونی به طوری که وانمود شود از منابع قانونی یا مشروع حاصل شده است.

کنوی (Kenawy, 2002, pp. 2-4) پدیده پول‌شویی را از جرائم مدرن در عصر اقتصاد دیجیتال معرفی کرده و به دلیل ابعاد پیچیده و آثار منفی این پدیده بر اقتصاد ملی، آن را دارای ویژگی‌های خاص دانسته است. وی پدیده جهانی شدن امور مالیه و ارتباط بازارهای مالی و سرمایه‌ای را در گسترش پول‌شویی مؤثر دانسته و بیان می‌کند که اهمیت این مسئله به قدری است که بسیاری از دولت‌ها و سازمان‌های جهانی سعی می‌کنند تا از فرآیند شدن این پدیده در سطوح ملی و بین‌المللی جلوگیری کنند.

۲ شرایط پول‌شویی و انواع آن

کشورهایی که از نظر منشأ پول مورد سؤال نباشند و دارای اقتصاد زیرزمینی، نظام اداری ناسالم و ناکارآمد و نظام مالی غیرشفاف و فاقد سیستم نظارتی قوی باشند، برای امر پول‌شویی بیشتر مستعد بوده و منابع حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی به سهولت می‌توانند به چرخه اقتصادی این کشورها وارد شده و پول‌شویی، عملیاتی می‌شود، چرا که هر قدر اقتصاد از شرایط رقابتی، بیشتر فاصله داشته باشد، بستر گسترش این فعالیت‌ها گسترده‌تر خواهد شد.

معمول‌ترین شیوه پول‌شویی این است که پول‌شویان پول نقد را یا به طور مستقیم در بانک‌ها سپرده‌گذاری کرده و یا با ابزارهای پولی و مالی همانند چک و سفته در مکان‌های دیگر سپرده‌گذاری می‌کنند. با توجه به تنوع و گسترش روزافزون فعالیت‌های غیرقانونی، حجم وسیعی از پول‌های کثیف به روش‌های مختلف تطهیر شده و در اقتصاد کشورها ادغام می‌شود (خسروی، ۱۳۸۴، ص ۸).

آمار و ارقام منتشر شده از سوی سازمان‌های بین‌المللی، بیانگر این واقعیت است که کشور دانمارک رتبه اول را در مبارزه با پول‌شویی در بین کشورهای جهان کسب کرده و

در مقابل کشورهای سوئیس و اتریش در سطح جهان و کشورهای امارات متحده عربی و لبنان در سطح خاورمیانه برای امر پول‌شویی زمینه بیشتری دارند و به‌عنوان بهشت پول‌شویان مطرح هستند (علی‌اکبری، ۱۳۷۹، ص ۱۸-۱۹).

گروه کاری اقدام مالی برای مبارزه با پول‌شویی^۱ وابسته به سازمان همکاری اقتصادی و توسعه،^۲ چند تهدید اساسی را به‌عنوان نتیجه جهانی شدن پدیده پول‌شویی بیان کرده است که از آن جمله می‌توان به سودآور شدن فعالیت‌های مجرمانه و غیرقانونی با کوتاهی کردن در برنامه‌های مبارزه با این پدیده، آزاد گذاشتن سازمان‌های مجرم در تأمین مالی فعالیت‌های مجرمانه و گسترش آنها، به کارگیری شبکه مالی رسمی از سوی پول‌شویان و خطر فسادپذیری نهادهای مالی و کل بخش مالی اقتصاد ملی و انباشت قدرت و ثروت در دست گروه‌های بزهکار اشاره کرد.^۳

عوااید به‌دست آمده از فعالیت‌های مجرمانه در سایر کشورها نیز ممکن است به کشور مفروض منتقل و در آن شسته شود. بنابراین، تعریف پول‌شویی دربرگیرنده آن بخش از عوااید حاصل از جرائم رخ داده در یک کشور مفروض است که برای شسته شدن در دیگر نقاط جهان از آن خارج می‌شود. با این رویکرد، چهار نوع قابل شناسایی از پول‌شویی را می‌توان به‌شرح ذیل برشمرد (میرزاوند، ص ۲۵۸-۲۵۷).

۱. پول‌شویی درونی: شامل پول‌های کثیف به‌دست آمده از فعالیت‌های مجرمانه در درون یک کشور است که در همان کشور نیز شسته می‌شوند.

۲. پول‌شویی صادرشونده: شامل پول‌های کثیف به‌دست آمده از فعالیت‌های مجرمانه در درون یک کشور است که خارج از آن کشور تطهیر می‌شوند.

۳. پول‌شویی واردشونده: شامل پول‌های کثیف به‌دست آمده از فعالیت‌های مجرمانه در سایر نقاط جهان است که در درون کشور دیگری شسته می‌شوند.

1. The Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF)

2. Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)

3. Money Laundering, FATF Policy Brief, July 1999

۴. پول‌شویی بیرونی: شامل پول‌های کثیف به دست آمده از فعالیت‌های مجرمانه در سایر کشورهاست که خارج از آن کشور نیز شسته می‌شود.

۳ مراحل مختلف تبدیل پول کثیف به پول تمیز (پول‌شویی)

انجام فرایند تطهیر پول می‌تواند از محدوده جغرافیایی - سیاسی یک کشور فراتر رود. از این رو عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با گذر از مراحل مختلف به نظام مالی و فعالیت‌های قانونی وارد می‌شود و با پنهان ماندن منشأ غیرقانونی آن، ظاهری قانونی می‌یابد. به‌طور کلی فرایند پول‌شویی به سه روش زیر انجام می‌شود: (Morais, H.V, 2002, p. 8)

۳-۱ جایگذاری^۱

اولین روش فرایند پول‌شویی، جایگذاری یا تزریق عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه به شبکه مالی رسمی است. که یا برای سپرده‌گذاری در بانک‌های داخلی یا دیگر مؤسسات مالی رسمی و غیررسمی خارجی و یا برای خرید کالاهای باارزش مانند آثار هنری، هواپیما، فلزات و سنگ‌های قیمتی به بیرون از مرزها انتقال داده شده و با هدف تبدیل درآمدهای حاصل از حالت نقدی به ابزارها و دارایی‌های مالی، انجام می‌شود.

این شیوه که در اصطلاح «اس مورفینگ»^۲ نامیده می‌شود، به‌نحوی است که وجوه سپرده‌گذاری شده (به دفعات و کمتر از سقف معین پیش‌بینی شده برای گزارش دهی) به خارج انتقال یافته و به سرعت استرداد می‌شوند. یکی دیگر از روش‌هایی که مورد استفاده تطهیر کنندگان پول قرار می‌گیرد، استفاده از نام بستگان نزدیک یا سایر اشخاصی است که به‌گونه‌ای با آنان در ارتباطاند.

۳-۲ لایه‌گذاری^۳

ایجاد دادوستدهای پیچیده مالی را به‌منظور مبهم کردن مسیر حسابرسی، لایه‌گذاری

1. Placement
2. Smurfing
3. Layering

می‌گویند (عرب‌مازار یزدی و لیلا خودکاری، ۱۳۸۶، ص ۲). به بیان دیگر لایه‌گذاری یا لایه‌چینی، فرایند جدا کردن پول از منشأ غیرقانونی است که در این مرحله سه تکنیک کلی وجود دارد:

۱. تکنیک اختلاط پول کثیف با پول تمیز که عواید حاصل از جرم با انجام معاملاتی از جمله واردات و صادرات کالا و توسل به کم‌نمایی سیاهه صادراتی و گرانمایی سیاهه وارداتی وارد چرخه اقتصاد می‌شود.

۲. روش انتقال پول به وسیله واسطه؛ مانند تبدیل وجوه نقد به ژتون و تبدیل مجدد ژتون به پول که در این صورت تشخیص ماهیت غیرقانونی مال مشکل می‌شود.

۳. پنهان کردن مالک واقعی مال آلوده، بسیاری از خدماتی که به وسیله مؤسسات مالی مانند ارائه وثایق در برابر خرید اسناد یا تشکیل حساب‌های امانی انجام می‌گیرد؛ از این دسته‌اند.

۳-۳ ادغام^۱

یکپارچه‌سازی پول را در قالب یک نظام اقتصادی و مالی مشروع، ادغام می‌گویند. چنانچه مرحله لایه‌گذاری با موفقیت انجام شود، عواید شسته شده با استفاده از طرح‌های یکپارچه‌سازی، به‌نحوی به جریان اصلی اقتصادی وارد می‌شوند. این مرحله با روش‌های متعددی مانند سوق دادن دارایی‌های نامشروع به‌سوی اشخاص و شرکت‌هایی انجام می‌گیرد که به‌نحوی با مجرمان در ارتباط‌اند (تدبیر، ۱۳۸۴، ص ۱۶۳).

۴ بخش‌های مستعد برای تطهیر پول

وجود زمینه‌های پول‌شویی در یک کشور، امکان استفاده از آن را برای بهره‌گیری صاحبان درآمدهای نامشروع در داخل و خارج از آن کشور فراهم می‌آورد؛ چرا که نشانگر راه‌های

لازم برای تبدیل و وارد کردن درآمدهای غیرقانونی به داخل سیستم پولی و بانکی کشور بوده بدون اینکه منشأ و منبع این پول‌ها مشخص باشد. به اعتقاد برخی صاحب‌نظران، این باور که اجرای قوانین و مقررات مربوط به پول‌شویی و بازارهای سرمایه و پول، از آزاد شدن بازارهای مالی جلوگیری می‌کند، بی‌اساس است (Quirk, 1997, p. 6).

با مرور مقالات نوشته شده داخلی و خارجی، می‌توان به این نتیجه رسید که پول‌شویی عملاً در تمام کشورها در سه فاز انجام می‌شود و نسبت به قوانین و مقررات کشورها و نیز وضعیت بازار، هر یک از این فازها می‌تواند به‌عنوان روش عمده‌ای تلقی شود. عمده‌ترین روش عبارت است از: خرد کردن عواید حاصل از جرائم سازمان‌یافته و انتقال این مبالغ از حساب‌های تودرتو به حساب‌های مادر؛ این شیوه عمده‌تاً مورد استفاده عاملین خرید و فروش مواد مخدر در کشورهای مختلف قرار می‌گیرد. روش دیگر، بهره‌گیری از بخش مالی و بخش واقعی اقتصاد در این باره است. در نهایت روش‌های مهم پول‌شویی با عناوین زیر دسته‌بندی می‌شوند.

۴-۱ پول‌شویی در بخش مالی

در این روش پول‌شویان با استفاده از ابزارهای مالی زیر به تطهیر پول می‌پردازند: (Komisar, 2001, pp. 12-14)

۴-۱-۱ سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه

پول‌شویان برای اجتناب از داشتن مقادیر قابل توجهی پول نقد، این وجوه را در دارایی‌های سرمایه‌ای، سرمایه‌گذاری می‌کنند. این دارایی‌ها که عموماً سهام و اوراق قرضه را در برمی‌گیرند؛ دارای ریسک پایینی بوده و احتمال زیان در آنها بسیار ناچیز است. همچنین این وجوه به‌سادگی به پول نقد قابل تبدیل بوده و قابلیت نقدینگی بالایی دارند. با این شیوه، منابع مالی پول‌شویی شده در قالب نقل و انتقالات مالی قانونی وارد می‌شوند.

۲-۱-۴ نقل و انتقالات بانکی

اولین و به اصطلاح در دسترس‌ترین ابزار پول‌شویان، استفاده از نهادهای مالی رسمی است. در این مرحله، وجوه نقد حاصل از عملیات مجرمانه، به صورت اعتبارات کوچک و کمتر از حد آستانه گزارش‌دهی، نزد نظام بانکی یا هر نوع نهاد مالی و اعتباری رسمی، سپرده‌گذاری شده و سپس به بانک‌های خارجی منتقل می‌شوند. پول‌شویان در این روش ترجیح می‌دهند که این وجوه به بانک‌هایی انتقال یابند که در آنها حفظ اسرار مشتریان بسیار جدی است. در مرحله بعد، دوباره این وجوه به حساب‌های دیگری در سایر کشورها منتقل می‌شوند. عمل جایگذاری (انتقال وجوه به بانک‌های مختلف) در چندین بانک انجام می‌شود و این عمل ردیابی منشأ پول را دشوارتر می‌سازد.

روش دیگر پول‌شویی، در اختیار داشتن بانک است. هنگامی که یک نهاد بانکی یا یکی از مقام‌های اصلی آن در فعالیت پول‌شویی همکاری داشته باشد، فرایند پول‌شویی به نسبت آسان خواهد بود.

۳-۱-۴ وام‌دهی ارزان

پول‌شویان در این شیوه، مقادیر قابل توجهی از منابع مالی خود را به اشخاص حقیقی و حقوقی وام داده و از انتقال آنها به شبکه بانکی جلوگیری می‌کنند. بازپرداخت این وام‌ها به تدریج و به آرامی انجام می‌شود و از آنجا که این مبالغ از حد آستانه کمتر هستند در عمل ردیابی نمی‌شوند. گیرندگان این وام‌ها با وجود اطلاع از منشأ این پول‌ها به دلیل سود بالایی که از کمبود نرخ سود این وام‌ها عایدشان می‌شود، از گزارش این پول‌ها خودداری می‌کنند (Masciandaro, 2000, pp. 103-104).

۴-۱-۴ چک‌ها و برات‌های مالی

براساس گزارش گروه کاری اقدام مالی برای مبارزه با پول‌شویی، چک‌های بانکی قابل ردیابی و گزارش نیستند. در بسیاری از موارد، این چک‌ها بی‌نام صادر شده و در اکثر

کشورهای عضو گروه کاری اقدام مالی برای مبارزه با پول‌شویی، مبادلات مالی فقط به وسیله نام قابل پیگیری هستند. از این رو پول‌شو می‌تواند با گرفتن چک‌ها و برات‌های بانکی پایین تر از حد، بدون ارائه هیچ توضیحی، مبالغ هنگفتی را به حساب‌های خود واریز کرده و منشأ پول‌های واریزی را مخفی کند (FATF, 2007, p. 20).

۴-۱-۵ حساب‌های تجمعی

این روش نیز به وسیله پول‌شویان بسیار مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این روش پول‌ها به حساب افراد مختلف - که به نوعی عمال پول‌شو محسوب می‌شوند - واریز می‌شود. واریز این وجوه به حساب‌های متعدد و با نام‌های مختلف از ایجاد حساسیت نهادهای ناظر بر پول‌شویی ممانعت می‌کنند. در مرحله بعد، وجوه به حساب مادر منتقل می‌شوند.

۴-۱-۶ حساب‌های پرداختی^۱

در این روش، پول‌شو باید یک حساب پرداختی در کشور دیگری داشته باشد. چنین حسابی به پول‌شو این اختیار را می‌دهد که در کشور دیگری حساب بانکی افتتاح کرده بی‌آنکه تابع مقررات بانکی آن کشور باشد. برای مثال یک پول‌شو از کلمبیا می‌تواند با استفاده از این حساب‌ها، مبالغی پول را از حساب خود در کشور آمریکا به حساب یک مؤسسه دیگر آمریکایی منتقل کند، بی‌آنکه به ناظرین شبکه بانکداری آمریکا توضیحی ارائه دهد.

۴-۱-۷ حساب‌های الکترونیکی

نقل و انتقال سریع وجوه با حساب‌های الکترونیکی موجب دوچندان شدن مشکلات ردیابی منشأ مالی وجوه می‌شود. در این شیوه، نقل و انتقالات مالی نسبت به نقل و انتقالات معمول به شکل نامحسوس و پیچیده‌تری انجام می‌گیرد. از این رو پول‌شویان دیگر نگران تجمع

فیزیکی مقادیر قابل توجهی از منابع مالی نبوده و تمام دریافت‌ها و پرداخت‌های خود را به شکل الکترونیکی انجام می‌دهند (Araujo, Ricardo Azevedo and Moreira, Tito Belchior S., 2005, pp. 260-261).

۴-۱-۸ بانکداری آنلاین

بانکداری آنلاین موجب بی‌نیازی پول‌شویان از حضور در بانک و پر کردن فرم‌های مختلف می‌شود. این امر دشواری ردیابی را برای ناظرین مالی به همراه دارد.^۱

۴-۱-۹ بازار سیاه نقدینگی خارجی

پول‌شویان از بازار سیاه نقدینگی خارجی، به‌منظور از بین بردن ریسک نقل و انتقال مقادیر قابل توجهی از وجه نقد و همچنین جلوگیری از تجمع پول‌های خود در بانک‌های داخلی استفاده می‌کنند (Masciandaro, 2000, pp. 105). در این روش، پول‌شویان مقادیر بسیاری از نقدینگی را در اختیار دلالتان بازارهای سیاه ارز قرار می‌دهند تا از تجمع این وجوه در بانک‌های داخلی ممانعت کنند. برای مثال قاچاقچیان مواد مخدر در کشور مکزیک عمدتاً برای تطهیر پول‌های خود از بازار سیاه نقدینگی در آمریکا استفاده می‌کنند (MacDowell and Novis, 2001, pp. 6-7).

۴-۱-۱۰ بازارهای ارز قانونی

یک روش قانونی برای شست‌وشوی پول، استفاده از کانال بازار ارز قانونی است. این عمل عمدتاً در کشورهایی انجام می‌شود که فساد اداری در آنها بسیار چشمگیر است. در این روش، پول‌شو وجوه خود را به‌عنوان منافع حاصل از معاوضه پول نشان داده و به کارگزاران مالی گزارش می‌دهد. کارگزاران مالی این گزارش‌ها را با دریافت رشوه تأیید

1. Online Banking

می کنند و پول شو نسبت به پرداخت مالیات برای وجوه خود اقدام کرده و این گونه پول خود را تطهیر می کند. اگرچه ممکن است این شیوه برای پول شو بسیار هزینه داشته باشد؛ اما به دلیل کم ریسک بودن آن مورد استفاده قرار می گیرد.

۴-۱-۱۱ نقل و انتقالات مالی بین المللی

همان گونه که در بحث حساب های پرداختی عنوان شد، نظارت بر حساب های مالی به وسیله بانکی انجام می شود که معمولاً در کشورهای توسعه نیافته با درجه نظارت پایین قرار دارد و بانک های ارائه دهنده خدمات، به اتکای اینکه بانک دریافت کننده خدمات، اطلاعات کافی را از مشتریان داراست به ارائه خدمات بانکی اقدام می کند. در نتیجه نظارت ضعیف شده و امکان پول شویی فراهم می شود. گروه القاعده با بهره گیری از این روش و با استفاده از بانک های کشور سودان و سپس لایه گذاری در بانک های کردیت لیوننایز^۱ فرانسه، کامربانک^۲ آلمان، بانک سعودی و امرو^۳ در هلند به پول شویی پرداخته اند (Nawaz, McKinnon, Webb, 2002, p. 332).

۴-۲ پول شویی در بخش واقعی اقتصاد

۴-۲-۱ قمارخانه ها^۴

یافته های علمی کشورهای مختلف، مؤید این مطلب است که مقادیر قابل توجهی از عواید غیرقانونی به وسیله قمارخانه ها تطهیر می شود. به این ترتیب که صاحبان قمارخانه ها مدعی می شوند که مبالغ بسیاری از عواید، حاصل از سود قمارخانه است.^۵ در نتیجه با پرداخت

1. Credit Lyonnais
2. Commerzbank
3. ABN Amro
4. Gambling Casinos

۵. در اینجا باید گفت که فعالیت مراکز قمار و شرط بندی در بعضی کشورها قانونی بوده و عواید حاصل از آن، جزء مصادیق پول شویی تلقی نمی شود.

مبالغی به نام مالیات، سرچشمه این منابع را مخفی و این گونه وجوه را قانونی جلوه می دهند.

۴-۲-۲ مالکیت دارایی‌های بخش واقعی اقتصاد

پول شویان می توانند عواید غیرمشروع خود را در دارایی‌های غیرمستهلك و یا دارایی‌هایی با استهلاك بسیار کم، سرمایه گذاری کنند. این عمل به یقین به یک‌سری مؤسسات برای انجام خریدهای مطمئن، نیاز دارد. سپس این مؤسسات به فروش آسان و آزادانه دارایی‌های خود اقدام کرده و این عواید قانونی را به چرخه اقتصادی وارد می کنند.

۴-۲-۳ ایجاد شرکت‌های تأمین‌کننده غذا

صنعت تهیه غذا^۱ به دلیل نیاز به حجم بالای نقدینگی، مورد استفاده پول شویان قرار می گیرد. شرکت‌های تأمین غذا معمولاً کارگران غیرقانونی را به کار گرفته و سپس حجم قابل توجهی از پرداختی‌ها به صورت وجه نقد در اختیار کارکنان قرار می گیرد. این عمل موجب مشروعیت نگهداری حجم قابل توجهی وجه نقد به وسیله آنها می شود. پول شویان در قالب شرکت‌های تأمین‌کننده غذا و با استفاده از شیوه‌های کلاهبردانه حسابداری به تطهیر پول می پردازند. همچنین مشابه این شیوه در سینماها، هتل‌ها و ... نیز به کار برده می شود.

۴-۲-۴ اسناد غیرقانونی

در این شیوه، شرکت‌های تحت مالکیت فرد تطهیرکننده با شرکت‌های دیگری که عموماً مالکیت آنها برعهده پول شو است، قراردادهای کذایی منعقد کرده و در نتیجه سود این شرکت‌ها از حد واقعی آن کمتر برآورد می شود. این عمل بارها تکرار شده و قراردادها در قالبی تهیه می شوند که در نهایت میزان مالیات پرداختی، به میزان قابل توجهی کاهش می یابد (Bhattacharya, 1990, pp. 703-704).

۴-۲-۵ خرید و فروش‌های جعلی و ساختگی

این عمل در قالب سازمان‌های قانونی‌ای انجام می‌شود که قادر به تشخیص اینکه «آیا این خرید و فروش به واقع انجام گرفته یا خیر؟» نیستند. اسناد مربوط به خرید و فروش‌های ساختگی به گونه‌ای تنظیم می‌شوند که مؤید این مطلب باشند که درآمدهای اضافه (عواید حاصل از جرائم منشأ) قانونی بوده و حاصل این خرید و فروش‌هاست. در نتیجه این عمل، عواید نامشروع تطهیر و به چرخه اقتصاد وارد می‌شوند.

۴-۲-۶ بازار طلا و الماس

طلا و الماس از نظر ارزش ذاتی، نسبت به سایر دارایی‌ها بیشتر مورد توجه پول‌شویان قرار می‌گیرند. چرا که این دو از قابلیت نقدشوندگی بالا و همچنین قیمت تقریباً یکسانی در سراسر جهان برخوردارند. از این رو پول‌شویان از طلا و الماس بسیار استفاده می‌کنند. این امر برای پول‌شویان دو کارکرد عمده به دنبال دارد که عبارت‌اند از: ۱. طلا و الماس منبعی برای ذخیره ارزش بوده، ۲. پول‌شویی به این وسیله بسیار ساده و کم‌هزینه است.

۴-۲-۷ خرید و صادرات کالاهای مصرفی

پول‌شویان با سرمایه‌گذاری در لوازم مصرفی مانند لوازم خانگی و با صادرات این کالاها بی‌آنکه موجب تحریک و تهییج ناظران مالی شوند، مقادیر قابل توجهی پول نقد را از کشوری به کشور دیگر منتقل کرده و پس از فروش این کالاها، پول به‌دست آمده به‌صورت درآمد حاصل از تجارت تلقی شده و به چرخه اقتصادی وارد می‌شود (Ibrahim, 2001, p. 159).

۴-۳ سایر روش‌های پول‌شویی

۴-۳-۱ قاچاق ارز

این روش در واقع انتقال فیزیکی مقادیر قابل توجهی از پول نقد برای جلوگیری از ردیابی منشأ آن است. در این روش، قاچاقچیان ارز، پول‌های کثیف را به کشورهایی منتقل

می کنند که در آنها قوانین پول شویی وجود ندارد و در آن کشورها، به پول شویی می پردازند. از جمله روش های مرسوم پول شویی به این شیوه می توان به قاچاق ارز از طریق جاسازی و انتقال به وسیله مسافران نام برد (Quirk, 1996, pp. 7-8).

۲-۳-۴ شبکه های انتقال مالی غیررسمی

این شبکه ها به دلیل غیرقانونی بودن، برای ارائه خدمات مالی، اطلاعات زیادی طلب نمی کنند و با حداقل اطلاعات ممکن به ارائه اطلاعات می پردازند. از جمله این موارد می توان به انتقال پول به وسیله مهاجران غیرقانونی اشاره کرد (El-Sissy, 2003, pp. 23-24).

۳-۳-۴ شرکت های پوششی^۱

هدف از ایجاد این شرکت ها و مؤسسات، انجام اعمال تجاری یا تولیدی نیست. بلکه این شرکت ها به عنوان پوششی عمل می کنند که می توان با استفاده از آنها پول های کثیف را تطهیر کرده و به عنوان سود حاصل از فعالیت شرکت پوششی جلوه داد.

۵ بررسی میزان پول شویی در کشورهای منتخب

بر اساس آمار جدول ۱ در رابطه با پول شویی در کشورهای منتخب، ایالات متحده با رقم ۵۲۸,۰۹۱ میلیون دلار در سال ۲۰۰۵، رتبه اول جهانی را در پول شویی به خود اختصاص داده است. سهم پول شویی ایالت متحده از کل جهان، معادل ۱۸/۵ درصد است. همچنین کشور ایسلند با سهم جهانی ۴/۶ درصدی در ردیف دوم پول شویی قرار دارد. در میان کشورهای آسیایی، بیشترین سهم جهانی پول شویی به کشور چین با ۳/۳ درصد تعلق دارد. تایلند نیز که کشوری آسیایی است با سهم ۰/۹ درصدی در رتبه ۱۴ جهانی و ۲ آسیایی قرار دارد. نتایج نشان می دهد که سهم عمده پول شویی قاره کهن در شرق آن انجام می گیرد.

1. Shell Companies 14.

کشورهای فرانسه، آلمان، اسپانیا، انگلیس و لوکزامبورگ نیز به ترتیب در رتبه‌های نهم، یازدهم، سیزدهم، هفدهم و هجدهم پول‌شویی جهانی قرار دارند. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که حتی پیشرفته‌ترین کشورهای جهان نیز با وجود اعمال قوانین و مقررات شدید درباره برخورد با پدیده مخرب پول‌شویی، قادر به کنترل آن نبوده و حتی در ردیف بیستم، کشورهای قرار دارند که سهم بالایی از پول‌شویی جهان در آنها انجام می‌شود. همچنین کشورهای کامرون، کره جنوبی، زیمبابوه، ایران، سنگال، مصر، پرو، یمن، مالدیو، تانزانیا، هند، نپال، بنگلادش، اتیوپی، افغانستان و اوگاندا برای پول‌شویی کمتر جذابیت داشته‌اند (Central Bank of Australia, 2005, p. 14).

جدول ۱ بررسی میزان پول‌شویی در ۲۰ کشور برتر در سال ۲۰۰۵

(ارقام به میلیون دلار)

رتبه	نام کشور	میزان	درصد از کل
۱	ایالات متحده	۵۲۸,۰۹۱	۱۸,۵
۲	ایسلند	۱۲۹,۷۵۵	۴,۶
۳	روسیه	۱۱۸,۹۲۷	۴,۲
۴	ایتالیا	۹۴,۸۳۴	۳,۳
۵	چین	۹۴,۵۷۹	۳,۳
۶	رومانی	۸۷,۸۴۵	۳,۱
۷	کانادا (ایالات متحده)	۶۳,۰۸۷	۲,۲
۸	باهاما	۶۱,۳۷۸	۲,۲
۹	فرانسه	۵۷,۸۸۳	۲
۱۰	واتیکان	۵۵,۰۵۶	۱,۹
۱۱	آلمان	۴۷,۲۰۲	۱,۷
۱۲	برمودا	۴۶,۷۴۵	۱,۶
۱۳	اسپانیا	۲۸,۸۱۹	۱

جدول ۱ بررسی میزان پول‌شویی در ۲۰ کشور برتر در سال ۲۰۰۵

(ارقام به میلیون دلار)

رتبه	نام کشور	میزان	درصد از کل
۱۴	تایلند	۲۴,۹۵۳	۰,۹
۱۵	هنگ‌کنگ	۲۳,۶۳۴	۰,۸
۱۶	کانادا (کانادا)	۲۱,۷۴۷	۰,۸
۱۷	انگلیس	۲۰,۸۹۷	۰,۷
۱۸	لوکزامبورگ (ایالات متحده)	۱۹,۵۱۴	۰,۷
۱۹	لوکزامبورگ (آلمان)	۱۸,۸۰۴	۰,۷
۲۰	تایوان	۱۸,۷۹۶	۰,۷

Source: Cental Bank of Ausralia, 2005, p.16.

۶ تأثیر پول‌شویی بر اقتصاد

پدیده پول‌شویی می‌تواند آثار زیان‌باری را در سطوح مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی و در دو بعد داخلی و بین‌المللی برجای بگذارد. از جمله این آثار مخرب می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد؛ (Awad, 2002, pp. 10-14)

۱. گسترش فعالیت‌های مجرمانه و زیرزمینی و ادامه حیات مجرمان،
۲. تحت تأثیر قرار دادن سیاست‌های اقتصادی و از میان بردن ثبات آنها و کاهش تولید ناخالص داخلی به دلیل گسترش فرار مالیاتی،
۳. فرار سرمایه از کشور برای تطهیر،
۴. افزایش تقاضا برای پول و برهم زدن ثبات نرخ بهره و نرخ ارز و در نهایت بالا بردن سطح تورم،
۵. انباشت ثروت در دست گروه‌های بزهکار و مجرم، تهدید امنیت اقتصادی و اجتماعی و تضعیف بخش خصوصی،

۶. کاهش تمایل به سرمایه‌گذاری‌های مولد و قانونی،

۷. فسادپذیر کردن ساختار سیاسی و آسیب رساندن به دولت به‌عنوان نهاد سیاسی و

برنامه‌ریز.

پول‌شویی علاوه بر آثار زیان‌بار اقتصادی، خطرات و هزینه‌های اجتماعی بسیاری نیز به همراه دارد. این پدیده، برای انجام جرائم مهم و عمده فرایندی حیاتی است و امکان گسترش فعالیت‌های غیرقانونی را برای قاچاقچیان مواد مخدر، کالا و ... و سایر مجرمان فراهم می‌کند. به‌علاوه هزینه‌های دولت را به‌دلیل نیاز به تدوین و اجرای قانون و مراقبت‌های بهداشتی و درمانی (مانند درمان معتادان مواد مخدر) را برای مبارزه جدی با پیامدهای پول‌شویی افزایش می‌دهد. از جمله آثار منفی اجتماعی - اقتصادی پول‌شویی، انتقال قدرت اقتصادی از بازار، دولت و شهروندان به مجرمان و سازمان‌های متخلف است. قدرت اقتصادی منتقل شده به سازمان‌ها و اشخاص مجرم، اثر مخربی بر ارکان و اجزای جامعه می‌گذارد (خسروی، ۱۳۸۴). در صورت گسترش پول‌شویی در جامعه و عدم مبارزه جدی با آن و افزایش قدرت پول‌شویان، ممکن است دولت تحت کنترل آنها قرار گیرد (Mohamedein, 2001, p. 22).

به‌طور کلی، پدیده پول‌شویی، جامعه جهانی را با چالش‌های پیچیده و پویایی مواجه کرده است. در واقع، جهانی بودن ماهیت این پدیده، ایجاب می‌کند که برای کاهش توان مجرمان در انجام فعالیت‌های مجرمانه و پول‌شویی عواید حاصل از فعالیت‌های مزبور، اقدامات و همکاری‌های بین‌المللی انجام گیرد. حال به تحلیل تأثیرات پول‌شویی بر اقتصاد ملی در چهار بخش واقعی، عمومی، پولی و مالی خواهیم پرداخت. گفتنی است که تمام این آثار در کوتاه‌مدت ظاهر نمی‌شوند و برای مشاهده برخی از آثار بیان شده به مدت زمان بیشتری نیاز است.

۱-۶ تأثیرات پول‌شویی بر بخش واقعی اقتصاد

پدیده پول‌شویی آثار سوء اقتصادی بسیاری به همراه دارد. قانونی جلوه دادن درآمدهای

نامشروع و غیرقانونی، علاوه بر کاهش اشتغال مولد به تخریب بازارهای مالی، افزایش فاصله طبقاتی، فساد سیاسی، تأثیرات منفی بر توزیع درآمد و ناکارآمدی بخش خصوصی می‌انجامد. که در ادامه به بخشی از این آثار اشاره می‌شود.

۱-۱-۶ اخلال و بی‌ثباتی در اقتصاد

فرایندهای پول‌شویی که از ویژگی‌هایی «مقیاس بزرگ» و «سازمان‌یافتگی» برخوردارند، روند طبیعی و عادی بازارها و در نتیجه سازوکارهای عرضه و تقاضا را بر هم می‌زنند. ورود این وجوه و دارایی‌ها به بازار کالا و خدمات، درحقیقت نوعی دستکاری در عرضه و تقاضا در بخش‌های مختلف است و این فعالیت‌ها بازار را دچار انحلال و علامت‌ها و پیام‌های کاذب و غیرواقعی می‌کنند. پول‌شویی‌های وارداتی (وجوه نامشروعی که منشأ جغرافیایی آنها خارج از کشور است و برای فعل و انفعالات پول‌شویی، به کشور وارد می‌شوند) سبب تغییر در حجم نقدینگی شده و موجبات انبساط آن را فراهم می‌کنند.

۲-۱-۶ اعوجاج مصرف و سرمایه‌گذاری

هنگامی که منابع مالی از قربانیان به مجرمان منتقل می‌شود، نحوه صرف پول‌ها تغییر می‌کند. ممکن است الگوی مصرف جنایتکاران با الگوی مصرف شهروندان معمولی متفاوت باشد (Meloan, J. Landman, R., Miranda, H. de, Eekelen, J. van, Soest, S. van, 2003, p. 20). بنابراین عمل پول‌شویی موجب خریداری دارایی‌های بخش حقیقی، جواهرات، اشیای هنری و لوکس می‌شود به این ترتیب این پول‌ها نمی‌توانند ناظران مالی را تحریک کنند (Bartlett, 2002, p. 7)؛ درحالی که قربانیان این پول‌ها را پس‌انداز کرده یا صرف خرید لوازم مصرفی خود می‌کنند (Walker, 1995, p. 30). در نتیجه صنایع تولیدکننده لوازم ضروری جامعه در اثر پول‌شویی با کاهش تقاضا و صنایع تولیدکننده کالاهای لوکس و

قیمتی با افزایش تقاضا روبه‌رو می‌شوند. تأثیر این کاهش و افزایش در تقاضای کالاها، لوکس و ضروری، اعوجاج مصرف را به دنبال داشته و موجب تخصیص ناکارای منابع شده و رفاه کل را کاهش می‌دهد. والکر (Walker, 1999, p. 14) این موضوع را در مقاله خود با استفاده از جدول داده - ستاده^۱ نشان داده است.

آثار منفی پول‌شویی در امر سرمایه‌گذاری نیز به‌وضوح مشاهده می‌شود. همان‌گونه که بیان شد، پول‌شویان در مورد انتخاب پروژه‌های سرمایه‌گذاری، به آسانی و اختفای آن بیشتر فکر می‌کنند تا به بیشینه کردن سود آتی. از این‌رو حجم قابل توجهی از سرمایه‌های ملی به سمت انجام کارهایی سوق می‌یابد که بازدهی اقتصادی بالایی ندارند. این امر خود موجب می‌شود سرمایه‌گذاری‌های انجام شده، به افزایش تولید ملی و در نتیجه اشتغال نیانجامند.^۲

۳-۱-۶ تخریب بازارهای مالی

تخریب و تضعیف بازارهای مالی و سرمایه، از جمله آثار منفی پدیده پول‌شویی در اقتصاد است. به این معنا که پول‌شویی با بی‌ثبات کردن بازارهای مالی، کنترل آنها را سخت و یا ناممکن می‌کند. پول‌شویان با وارد کردن انبوهی از پول‌های کثیف به این بازارها، با انگیزه تطهیر آنها، معمولاً کنترل بازارها را با مشکل روبه‌رو کرده و مشکلاتی را در زمینه نقدینگی و امور اجرایی ایجاد می‌کنند. همچنین عدم کنترل و بی‌ثباتی این بازارها در بلندمدت منجر به از میان رفتن اعتماد صاحبان منابع مالی منجر شده و در نتیجه روند سرمایه‌گذاری و جذب منابع مالی با انگیزه فعالیت‌های مفید اقتصادی در این بازارها، تضعیف می‌شود. به این ترتیب از آنجا که پول‌شویان از بازارهای مالی برای تطهیر پول‌های غیرقانونی و نامشروع خود استفاده می‌کنند، گسترش فعالیت آنها در این بازارها به تصرف بازار به وسیله این گروه می‌انجامد که در نهایت با گسترش فعالیت آنان با پنهان‌کاری و عدم پرداخت مالیات، درآمدهای مالیاتی

1. Input-output

2. Fhllerton and Karayannis.

دولت محدود شده و کنترل و سیاست‌گذاری دولت بر فعالیت‌های بازارهای مالی خدشه‌دار می‌شود. این به آن معناست که حجم عظیم درآمد کشور در گردش است؛ اما دولت به دریافت مالیات از این سرمایه‌ها و درآمدها قادر نیست (حسینی، ۱۳۸۶، ص ۱-۲).

۴-۱-۶ گسترش رقابت ناعادلانه و افزایش نامتعارف قیمت‌ها

پول‌شویان با هدف پنهان کردن عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی خود، با استفاده از شرکت‌های پیشرو، عواید مزبور را با وجوه قانونی مخلوط می‌کنند. این شرکت‌ها به وجوه غیرقانونی بسیاری دسترسی دارند که به آنها کمک می‌کند تا محصولات و خدمات خود را با قیمتی کمتر از سطح قیمت بازار و گاهی کمتر از هزینه تولید عرضه‌کننده داخلی، عرضه کنند و این امر رقابت را برای شرکت‌های قانونی بسیار مشکل ساخته و باعث بیرون راندن آنها به وسیله شرکت‌ها و سازمان‌های مجرم از بازار و تضعیف بخش خصوصی قانونی در اقتصاد می‌شود. قانون گرشام^۱ در این باره مبنی بر اینکه «پول‌های بد، پول‌های خوب را از صحنه خارج می‌کنند» به وضوح این پدیده را تبیین می‌کند (Tanzi, 1997, p. 8). همچنین از آنجا که پول‌شویان، تمام هم‌وغم خود را به کار می‌برند تا بتوانند درآمدهای نامشروع خود را قانونی و مشروع جلوه دهند، بنابراین در راستای دستیابی به این هدف در انجام معاملات اقتصادی، از پرداخت مبالغی بالاتر از قیمت متعارف و معقول بازار، ابایی ندارند (Keh, 1996, p. 50) و در نتیجه موجبات افزایش غیرمنطقی قیمت‌ها را فراهم می‌کنند. برای مثال، اقدام گروه مندلین^۲ در دهه ۱۹۸۰ در کلمبیا به منظور تطهیر درآمدهای نامعقول خود، به افزایش قیمت این زمین‌ها از ۵۰۰ دلار به ۲۰۰۰ دلار انجامید (Ibid.).

۵-۱-۶ برهم زدن تعادل تجارت خارجی

یکی دیگر از روش‌های رایج مورد استفاده مجرمان و پول‌شویان برای انتقال درآمدهای

1. Gresham
2. Mendellin

غیرقانونی خود به کشورهای دیگر و تطهیر پول‌های کثیف بهره‌گیری از کانال تجارت خارجی، یعنی واردات و صادرات است. بررسی‌های انجام گرفته نشان می‌دهد که بیشتر پول‌شویان، کالاها و خدمات لوکس و خارجی را وارد کرده و با قیمت نازل به کشورهای مورد نظر عرضه می‌کنند و به این وسیله با دامن زدن به گسترش بی‌رویه بازار مصرف داخلی و جذب منابع مالی کلان در عمل بخش تولیدی اقتصاد این کشورها را تضعیف می‌کنند. تأثیر منفی این رفتار، زمانی شدت می‌گیرد که درآمدهای حاصل از ورود و فروش این کالاها در داخل، صرف سرمایه‌گذاری و یا خرید کالاها و خدمات داخلی نشده، بلکه به مقاصد مجرمانه یا فعالیت‌های غیرقانونی در داخل یا خارج از کشور مورد نظر، اختصاص یابد (Ibid., p. 2).

همچنین در بعد صادرات اگر از جانب پول‌شویان فعالیت‌هایی انجام گیرد؛ اول اینکه بر کالاهای لوکس و عتیقه متمرکز است و دوم اینکه درآمدهای حاصل از این نوع صادرات اغلب به کشور باز نمی‌گردد. از این رو نتیجه همه این فعالیت‌ها به نوعی بی‌ثباتی در تعادل بخش تجارت خارجی می‌انجامد.

۶-۱-۶ تأثیر منفی بر توزیع درآمد، تولید و اشتغال

توزیع درآمد و نقش آن در چگونگی شکل‌گیری تخصیص بهینه منابع تولیدی و همچنین توزیع کالاها، خدمات و ثروت جامعه، از موضوعات مهم اقتصاد هر جامعه است. اگر اقتصاد کشوری نتواند عملکرد مناسب و قابل قبولی در ارتباط با توزیع درآمد داشته باشد، بی‌شک در سیاست‌گذاری برای تخصیص بهینه و کارآمد منابع و همچنین حوزه‌های سیاسی و اجتماعی با بحران و مشکل مواجه خواهد شد. جامعه‌ای که در آن توزیع ناعادلانه درآمد به عمیق شدن شکاف اقتصادی و در نهایت اجتماعی، سیاسی و فرهنگی طبقات مختلف مردم می‌انجامد، در راه توسعه‌یافتگی و افزایش رفاه جامعه و رضایتمندی مردم موفق نخواهد بود. بی‌توجهی به آثار حقوقی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی پدیده‌هایی مانند پول‌شویی و گسترش ثروت‌های ناشی از این پدیده، فاصله میان فقیر و غنی را تا آنجا

افزایش می‌دهد که گاهی هدف اصلی برنامه‌های اقتصادی از میان می‌رود. تأثیر مستقیم پول‌شویی بر توزیع درآمد، باعث می‌شود فاصله اقشار مختلف به دلیل طبقات گوناگون این پدیده در شئون مختلف زندگی آنها و به‌ویژه از نظر سطح رفاه اقتصادی روزبه‌روز نامتناسباتر شود. اینجاست که حقوق می‌تواند به‌عنوان ابزار قوی قانون‌گذاری در پر کردن این فاصله ناخوشایند نقش مهمی ایفا کند. شاید بتوان در پیوند میان حقوق و اقتصاد، حداقل تصویری از چنین تبعیض‌هایی ارائه داد و چهره چنین جرائمی را حداقل برای اصلاح ساختار نامطلوب اقتصاد هر جامعه، آشکار ساخت (Ibid., p. 3).

پول‌شویی، به‌وسیله سوق دادن سرمایه‌ها از بخش‌های با کارایی و ریسک بالا (مانند صنعت پوشاک، دارو و ...) به‌سمت صنایع ناکارا و ریسک پایین (مانند خرید و فروش اشیای هنری و اشیای لوکس و یا فعالیت‌های غیرمولد و کاذب)، موجب کاهش تولید می‌شود. از این رو می‌توان گفت پول‌شویی به طرق مختلف به کاهش سرمایه مالی در بخش‌های مولد اقتصاد می‌انجامد در نهایت کاهش تولید، درآمد و اشتغال را در پی خواهد داشت (Walker, 1995, p. 33). بنابراین با توجه به آثار سوء یاد شده می‌توان تأثیر منفی مستقیم و غیرمستقیم پول‌شویی را بر رشد اقتصادی بیان کرد. حرکت سرمایه‌ها و درآمدها به‌سمت خرید اشیای لوکس و نیز خرید اوراق قرضه بدون ریسک و اجتناب از سرمایه‌گذاری‌های مولد، خود می‌تواند نتایج فعالیت‌های مجرمانه پول‌شویی بوده که رشد اقتصادی را محدود می‌کند (McDowell, 2001, p. 8).

۲-۶ تأثیرات پول‌شویی بر بخش عمومی اقتصاد

تأثیرات پول‌شویی را بر بخش عمومی اقتصاد می‌توان به‌شرح ذیل به اختصار بیان کرد:

۱-۲-۶ کاهش رفاه بخش عمومی

پول‌شویی بر درآمد دولت تأثیرات مضر و زیان‌باری می‌گذارد؛ چرا که میزان مالیات جمع‌آوری شده را به‌شدت تقلیل می‌دهد (Quirk, 1996, p. 19). گزارش کم‌درآمدها،

یکی از شیوه‌های مرسوم برای فرار مالیاتی به وسیله پول‌شویان است. این عمل باعث می‌شود که دولتمردان نرخ مالیات را بالاتر ببرند، در نتیجه شرکت‌های دارای فعالیت‌های قانونی تضعیف می‌شوند (McDowell, 2001, p. 8).

۲-۲-۶ ایجاد موانعی برای خصوصی‌سازی

در سال‌های گذشته و با طرح مسائل مربوط به خصوصی‌سازی و همچنین بالا گرفتن موضوعات مربوط به کم کردن دخالت دولت‌ها در اقتصاد، یکی از بحث‌های اساسی، جایگزینی بخش خصوصی کارآمد و قوی به جای بخش دولتی بوده است. اما پدیده پول‌شویی، به عنوان عامل محدودکننده بخش خصوصی کارآمد، به صورت یک مانع و ایجادکننده اختلالات در عملکرد این بخش مطرح بوده است. به عبارت دیگر، پول‌شویی باعث می‌شود افرادی با ثروت‌های بادآورده ناشی از جرائم بزرگ، به راحتی کنترل قسمت وسیعی از بخش خصوصی را به دست گیرند و به طور کلی با ضعف در عملکرد و تلاش در باندهازی و اعمال جرائم و خلاف‌های سنگین مالی، به پیکره اقتصاد و بخش خصوصی، ضربات جبران‌ناپذیری وارد سازند. همچنین برخی معتقدند اگرچه خصوصی‌سازی می‌تواند منافع اقتصادی قابل توجهی به همراه داشته باشد؛ اما در صورت نبود نظارت مستمر و مناسب بر عملکرد آن، به ابزاری بسیار مؤثر برای پول‌شویی تبدیل می‌شود. بنابراین از آنجاکه سازمان‌های مجرم از توان مالی بالایی برخوردارند می‌توانند با خرید شرکت‌ها و مؤسسات مورد نظر خود و به ویژه خرید مؤسسات مالی و بانک‌ها، به نوعی چرخه پول‌شویی خود را کامل تر کرده و از پوشش بانک‌های خودی برای پنهان کردن عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه و همچنین گسترش فعالیت‌های غیرقانونی استفاده کنند (Keh, 1996, pp. 69-70).

۳-۶ تأثیرات پول‌شویی بر بخش پولی اقتصاد

تأثیرات پول‌شویی را بر بخش پولی اقتصاد می‌توان به اختصار به شرح ذیل بیان کرد:

۱-۳-۶ ایجاد بی‌ثباتی در تقاضای پول، نرخ ارز و نرخ سود بانکی

پول‌شویی، تقاضای پول را تحت تأثیر قرار می‌دهد. اگرچه پول‌شویی در ابتدا میزان تقاضای پول را افزایش می‌دهد؛ اما در بلندمدت، روند تقاضای پول به‌طور کامل معکوس شده و کاهش می‌یابد. کویرک در تحقیق خود نشان می‌دهد که ده درصد افزایش در میزان جرم، شش درصد کاهش را در تقاضای پول به همراه دارد. بنابراین در اثر پول‌شویی، تقاضای پول کاهش یافته و این امر با تأثیر بر بازار پول، نرخ بهره و بازار ارز را تحت تأثیر قرار می‌دهد (Quirk, 1997, pp. 3). همچنین برخی از فرایندهای پول‌شویی به دلیل ارائه علائم کاذب به بازارها (اعم از بازار کالاها و خدمات، بازار پول، بازار سرمایه و نظایر آنها) موجبات تغییر را در نرخ‌های سود بانکی و ارز فراهم می‌آورند و پول‌شویان پس از تحصیل منافع خود، از نظر شرایط ویژه فعالیت آنها از این‌گونه بازارها خارج می‌شوند در حالی که آثار تخریبی خود را در این بخش به‌جا گذارده‌اند.

از آنجا که پول‌شویان وجوه به‌دست آمده را در جایی سرمایه‌گذاری می‌کنند که احتمال کشف آن نسبت به جایی که بازدهی بیشتری دارد، کمتر است، بنابراین پول‌شویی به این وسیله نیز می‌تواند بر نرخ ارز و نرخ سود بانکی تأثیر معکوسی داشته باشد. به عبارت دیگر، پول‌شویی خط بی‌ثباتی ناشی از تخصیص نادرست منابع را که خود حاصل فعالیت‌های مصنوعی و غیرواقعی دارایی‌هاست، افزایش می‌دهد. براساس این پول‌شویان در سرمایه‌گذاری‌های مورد نیاز در یک اقتصاد سالم مشارکت نمی‌کنند و آن دسته از فعالیت‌هایی را انتخاب می‌کنند که طبیعت و ماهیت آنها از «روانی» برخوردار باشد و بتوانند به سهولت، سرمایه‌ها، دارایی‌ها و وجوه خود را از موردی به مورد دیگر منتقل و جابه‌جا کنند (Quirk, 1997, pp. 7-8).

۲-۳-۶ افزایش نوسانات نرخ ارز و نرخ سود بانکی

مؤسسات مالی متکی به عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه، در مدیریت مناسب دارایی‌ها انجام به‌موقع تعهدات و عملیات خود با مشکلات و چالش‌های بیشتری مواجه‌اند. چرا که

مقادیر زیادی پول با هدف پول‌شویی به مؤسسات مالی وارد شده و به‌طور ناگهانی و غیرقابل پیش‌بینی از این مؤسسات خارج می‌شوند که این امر به‌نوبه خود مشکلاتی را درباره نقدشوندگی و امور اجرایی در بانک‌ها ایجاد می‌کند. همچنین این خروج ناگهانی مقادیر قابل توجه پول، موجب می‌شود که بازارهای پول و در نتیجه بازار بهره و بازار ارز به نوسانات شدیدی دچار شوند که این امر در بلندمدت بی‌ثباتی این بازارها را به همراه دارد (Boorman, Ingves, 2001, p. 9).

۴-۶ تأثیرات پول‌شویی بر بخش مالی اقتصاد

تأثیرات پول‌شویی را بر بخش مالی اقتصاد می‌توان به اختصار به شرح ذیل بیان کرد:

۱-۴-۶ افزایش اعطای اعتبارات

هنگامی که حجم پول‌های کثیف در جامعه افزایش یابد، مقادیر بیشتری از اعتبارات، برای وام‌دهی در دسترس خواهند بود؛ بنابراین نرخ‌های بهره کاهش می‌یابند. این امر موجب افزایش وام‌های با ریسک بالا شده و بازگشت سرمایه را در آینده با مخاطراتی روبه‌رو می‌کند و همچنین به علت خروج غیرقابل پیش‌بینی این وجوه از سیستم بانکی (در صورتی که میزان قابل توجهی از پس‌اندازها را تشکیل دهد) بانک‌ها را با بحران‌های شدید مالی روبه‌رو می‌سازد.

۲-۴-۶ افزایش جریان ورودی و خروج سرمایه

پول‌شویی موجب می‌شود که منابع مالی به سمت کشورهای با قوانین مالی سهل‌تر و نیز منافذ پول‌شویی بیشتر، سوق یابند. این عمل موجب سمت‌وسوگیری سرمایه از کشورهای توسعه‌یافته به کشورهای کمتر توسعه‌یافته می‌شود. از این رو به دلیل بازدهی و کارایی پایین در کشورهای کمتر توسعه‌یافته نسبت به کشورهای توسعه‌یافته، پول‌شویی موجب ناکارایی و عدم استفاده بهینه از منابع مالی در کل دنیا می‌شود (Ibid., p. 10).

۳-۴-۶ تغییر در سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی

تضعیف یکپارچگی بازارهای مالی در نتیجه پول‌شویی و همچنین افزایش میزان جرائم سازمان‌یافته، موجب کاهش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌شود. هنگامی که جرائم سازمان‌یافته گسترش یابد، فساد قضایی و اداری نیز گسترش می‌یابد. گسترش فساد باعث افزایش ریسک سرمایه‌گذاری شده و در نتیجه از ورود سرمایه‌های جدید خارجی کشور ممانعت کرده و در مواردی موجبات خروج این سرمایه‌ها را فراهم می‌آورد (Ibid., p. 14).

۴-۴-۶ افزایش فساد در بخش مالی و تهدید امنیت اقتصادی

جرائم سازمان‌یافته می‌توانند به آسانی در مؤسسات مالی رخنه کرده و به دو طریق از توسعه بخش مالی در کشور ممانعت کنند. اول اینکه، همبستگی بسیار موجود میان پول‌شویی و کلاهبرداری موجب فرسایش مؤسسات مالی می‌شود و دوم اینکه اعتماد مشتریان - که بزرگ‌ترین پشتوانه رشد و توسعه بازارهای مالی است - نسبت به مؤسسات مالی کاهش می‌یابد و این امر در بلندمدت توسعه این نهادها را پرهزینه و در مواردی غیرممکن می‌سازد. پول‌شویی و فعالیت‌های مجرمانه از جمله موانع اصلی در راه تحقق امنیت اقتصادی، ایجاد شفافیت مالی و حکومت قانونی محسوب می‌شوند که زمینه فعالیت‌های تبهکارانه را گسترش و فعالیت‌های سازنده اقتصادی را کاهش می‌دهند. از آنجا که وجوه، سرمایه‌ها و دارایی‌هایی که از منشأ فعالیت‌های غیرقانونی و نامشروع به‌دست آمده‌اند برای بازگشت به فعالیت‌های اولیه پیدایش خود، گرایش دارند. به این ترتیب این وجوه و دارایی‌ها پس از مدتی سیروسفر در بازارهای گوناگون (رسمی و غیررسمی، متشکل و غیرمتشکل) که با هدف پول‌شویی انجام می‌گیرد؛ براساس همان گرایش (و همچنین خصلت روان بودن) مجدداً صرف تأمین منابع مالی انواع فعالیت‌های غیرقانونی صرف می‌شوند. این امر بر گسترش قلمرو فساد و آلودگی اقتصاد این کشورها می‌افزاید (Kenawy, 2006, p. 10).

علاوه بر موارد بیان شده، بر پایه یافته‌های پژوهش انجام گرفته در صندوق بین‌المللی پول (International Monetary Fund, 2004, p. 6)، پول‌شویی موجب تورش آمارها و داده‌ها و در نتیجه انحراف تحلیل‌ها و سیاست‌گذاری‌های کلان اقتصادی از حالت واقعی اقتصاد می‌شود و کنترل دولت را بر سیاست‌گذاری‌های اقتصادی کاهش می‌دهد. آثار پول‌شویی بر بخش‌ها و عوامل مختلف در جدول ۲ ارائه شده است. چنانچه ملاحظه می‌شود:

۱. مرتکبین پول‌شویی به‌طور مستقیم و کوتاه و به‌وسیله بخش غیر واقعی اقتصاد منتفع می‌شوند.
۲. قیمت‌ها به‌طور تصنعی، غیرمستقیم و برای کوتاه‌مدت افزایش می‌یابند.
۳. بر تولید، درآمد و اشتغال - که جزء بخش واقعی اقتصاد هستند - اثر منفی دارد.

جدول ۲ نتایج آثار پول‌شویی بر بخش‌ها و عوامل مختلف

تأثیر	مستقیم	غیرمستقیم	بخش واقعی	بخش مالی	بخش پولی	بخش عمومی	کوتاه‌مدت	بلندمدت
انتفاع مرتکبین پول‌شویی و متضرر شدن قربانیان آن	■		■				■	
اعوجاج مصرف		■	■				■	
اعوجاج مصرف و سرمایه‌گذاری		■	■					■
افزایش تصنعی قیمت‌ها		■	■				■	
رقابت ناعادلانه		■	■				■	
تغییر در واردات و صادرات		■	■				■	

نتیجه‌گیری

پول‌شویی که نوعی فساد اقتصادی است باعث بیماری جوامع بشری می‌شود. در این میان، جوامع در حال توسعه به اقتضای نهادهای قانونی، مالی و نظارتی، بیش از سایر کشورها از این پدیده رنج می‌برند. فرایند پول‌شویی اغلب برای پیشبرد اهداف و انجام مؤثر فعالیت‌های خود به تسهیل‌کننده‌ای به نام فساد نیازمند است. فساد به نوعی ناآگاهی مشتاقانه و اغفال عمدی و یا عدم تلاش برای کسب اطلاعات و در مواردی حتی کتمان آن را از طرف مأموران پلیس، ناظران مالی و حتی برخی مواقع در پارلمان کشورها به دنبال دارد. همچنین پول‌شویی به‌عنوان یک پدیده فراگیر، موجب ایجاد درآمدهایی می‌شود که بایستی این درآمدها از چشم حاکمیت‌ها دور نگه داشته شوند. شبکه‌های فساد، میلیون‌ها و حتی میلیاردها دلار از وجوه حاصله از کشوری به کشور دیگر نیاز دارند. از این رو پول‌شویی، به دلیل اهمیت فراوانی که فعالیت‌های مالی دارند، مرکز ثقل توجه‌ها قرار می‌گیرند و نگاه به نقش آن در جرم‌های سازمان‌یافته بیش از پیش مهم می‌نماید. نتایج منفی پول‌شویی را به وضوح می‌توان بر بخش واقعی، عمومی، پولی و مالی در جدول (۲) مشاهده کرد. گفتنی است که منظور از مستقیم و غیرمستقیم در این جدول اثر مستقیم و غیرمستقیم پول‌شویی از نظر اقتصادی است که نتایج زیر را به همراه دارد:

۱. انتفاع مرتکبین پول‌شویی به‌طور مستقیم و کوتاه‌مدت در بخش غیر واقعی اقتصاد،
۲. افزایش تصنعی، غیرمستقیم و کوتاه‌مدت قیمت‌ها،
۳. کاهش تولید، درآمد و اشتغال - که جزء بخش واقعی اقتصاد هستند،
۴. کاهش رشد اقتصادی،
۵. برهم زدن امنیت و ثبات اقتصادی.

منابع و مأخذ

- بهرامزاده، حسینعلی و حسین شریعتی، ۱۳۸۳. «روش‌های مبارزه با پول شویی»، مجله تدبیر، شماره ۱۴۹.
- خسروی، عبدالمجید، ۱۳۸۴. «پول شویی و راهکارهای مبارزه با آن»، فصلنامه تخصص اقتصاد/اسلام، سال پنجم، شماره ۱۷.
- عرب‌مازار یزدی و لیلا خودکاری، ۱۳۸۶. «برآورد حجم پول‌های کثیف در ایران»، پژوهشنامه اقتصادی، پژوهشکده امور اقتصادی و دارایی، سال هفتم.
- علی‌اکبری، زهرا، ۱۳۷۹. «بهشت پول‌های کثیف»، دنیای بانکداری، فصلنامه بانک، شماره ۱۴.
- ماهنامه علمی - آموزشی مدیریت (تدبیر)، ۱۳۸۴. «پول شویی جرمی پنهان در سایه»، سال شانزدهم، شماره ۱۶۲.
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۲. مجلس و پژوهش، «تعاریف، مفاهیم، آثار و پیامدهای پول شویی»، شماره ۳۷.
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۲. «طرح مطالعاتی مبارزه با جرم پول شویی».
- میرزاوند، فضل‌ا...، ۱۳۸۲. «قانون نمونه مبارزه با پول شویی، مصادره و همکاری‌های بین‌المللی درباره عواید حاصل از جرم»، مجلس و پژوهش، شماره ۳۷، سال دهم.
- Awad, M. M, 2002. "The Development of the Confrontation of Money Laundering at the International Level and its Obstacles", Nayef Academy for Security Sciences, Riyadh.
- Araujo, Ricardo Azevedo and Moreira, Tito Belchior S., 2005. "An Inter-Temporal Model of Dirty Money", Journal of Money Laundering Control-Vol. 8, No. 3.
- Bhattacharya. M., 1990. "An Econometric Method of Estimating Hidden Economy", The Economic Journal, No. 100.
- Bartlett B. L., 2002. 'The negative effects of money laundering on economic development'. Platypus Magazine, No. 77.
- Boorman, J., Ingves, S., 2001. 'Financial System Abuse, Financial Crime and Money Laundering'. IMF Background Paper, International Monetary Fund.
- Camdessus, M., 1998. 'Money Laundering: the importance of International Countermeasures'. Plenary meeting of the FATF, Paris.

- Central bank of Australia, 2005. "What do we about the Extent of money laundering".
- Commission of the European Communities: Proposal for a Council Directive on Prevention of Use of the Financial System for the Purpose of Money Laundering, and Explanatory Memorandum, March 23, 1990 Source: House of Lords Select Committee on the European Communities, Money Laundering, HL Paper 6, 1990-1991.
- El-Sissy,S.H., 2003. "The Bank Sector and National Economy, Family and Child Library", Cairo.
- Explanatory Report on the Convention on Laundering, Search, Seizure, and Confiscation of The Proceeds. from Crime: Ch. Ii. 2002.
- FATF, 2007. Home-Page of "The Financial Action Task Force (FATF)". Available in http://www.fatf.gafi.org/pages/0,3417,en_32250379_32235720_1_1_1_1_1,00.html.
- FATF, Financial Action Task Force, Annual Reports, Report on Money Laundering, February 2002.
- Henley, Jon, "Laundry of Choice for Criminals", Guardian, October 10.
- Ibrahim,H.T., 2001. "Organized Crime: A Study of its Definition, Patterns", Consequences and Ways of Confronting it, Police Thought Journal, Vol. 9, 4th Issue.
- International Monetary Fund, 2004. 'The IMF and the Fight against Money Laundering and the Financing of Terrorism, A Fact Sheet'.
- Keh, D.I. 'Drug Money in a changing world: Economic Reform and Criminal Finance'. NODC, 1996.
- Kenawy, Ezzat Molouk, 2002. "The Economic Effects of The Money Laundering Phenomenon With Reference to Egypt" , Journal of Applied Science Reaserch, 2(2) : 1256- 1265, 2006.
- Komisar, Lucy, 2001. "After Dirty Air, Dirty Money", Monitoring Policy Making at the United Nations.
- MacDowell, John and Novis, Gary, 2001. "The Consequences of Money Laundering and Financial Crime", Economic Perspectives-The Fight Against Money Laundering, Vol.6, No.2.
- Mackrell, N. 'Economic Consequences of Money Laundering'. In: Graycar A., Grabosky, P. (eds.) (1996). 'Money Laundering in the 21st Century: Risks and Countermeasures'. Australian Institute of Criminology, Research and Public Policy Series, Seminar held on February 7th 1996, Canberra

- Masciandaro, D., 2000. "The Illegal Sector, Money Laundering and Legal Economy: A Macroeconomic Analysis", Journal of Financial Crime, Vol.4, No.
- Meloen, J., Landman, R., Miranda, H. de, Eekelen, J. van, Soest, S. van., 2003. 'Buit en Besteding, Een empirisch onderzoek naar de omvang, de kenmerken en de besteding van misdaadgeld'. Den Haag: Reed Business Information.
- Mohamedein, G.W., 2001. "The Role of Banks in Fighting Money Laundering, El-Nahda El-Gadida Publishing House", Cairo.
- Money Laundering, FATF Policy Brief, July, 1999.
- Morais, H.V., 2002. 'The War Against Money Laundering, Terrorism, and the Financing of Terrorism'. Lawasia Journal.
- Nawaz, S., McKinnon, R., Webb, R., 2002. 'Informal and Formal Money, Transfer Networks: Financial Service or Financial Crime?'. Journal of Money Laundering Control, Vol. 5, No. 4.
- Quirk, P., 1996. "Macroeconomic Implication of Money Laundering", IMF, W.P/96/66.
- Quirk Peter J., 1997. A National of New Zealand, Is an Advisor in The IMF'S Monetary And Exchange Affairs Department.
- Tanzi, V., 1997. 'Macroeconomic Implications of Money Laundering'. In: Savona, E.U. 'Responding to Money Laundering, International Perspectives'. Amsterdam: Harwood Academic Publishers.
- United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, Adopted in Vienna on Dec. 19, 1988.
- Walker, J., 1995. 'Estimates of the Extent of Money Laundering in and through Australia'. Paper Prepared for the Australian Transaction Reports and Analysis Centre, Canberra: John Walker Consulting, Services, 1995.
- Walker, J., 1999. 'How Big is Global Money Laundering?'. Journal of Money Laundering Control, Vol. 3, No. 1.